

BLUESSÅNGAREN SOM BARA FÖRSVANN

I november 1936 spelar en ung svart bluesmusiker in ett antal spår i en provisorisk inspelningsstudio på ett hotell i San Antonio, Texas. Sju månader senare, sommaren -37, spelas ytterligare något dussin melodier in, i en annan tillfällig studio, nu i Dallas. Det blir allt som allt tjugonio spår.

Hans namn är Robert Johnson, från Robinsonville, Tunica County, Mississippi. När hans yrke någon gång anges står han som lantarbetare eller diversearbetare. Men han har egentligen aldrig varit annat än musiker. Från sextonårsåldern har han försörjt sig genom att spela på barer och i gathörn.

Efter Dallas försvinner han ur sikte och ingen av de skivor som blir resultatet av inspelningarna blir någon större framgång.

Det rör sig som s.k. *race records*, skivor som riktar sig till den svarta befolkningen och endast säljs lokalt nere i södern. Men några av dem letar sig väg norrut, till Chicago och New York. Där uppmärksammas de av John Hammond – en legendarisk introduktör av tidig blues och jazz – som inser att han lyssnar till en musiker med unika kvaliteter.

När Hammond 1938 planerar för konserten *Spirituals to Swing* i Carnegie Hall – avsedd att bli en storslagen mönstring av svart amerikansk musik – vill han ha Robert Johnson som ett av huvudnamnen. Han försöker enträget lokalisera honom, för att slutligen nås av beskedet att han redan är död. De tjugonio spåren från San Antonio och Dallas kommer att bli de enda inspelningar han gör.

Kring Robert Johnsons liv – och död – finns en tät flora av myter.

Han uppges ha blivit skjuten, knivhuggen, giftmördad. På tre kyrkogårdar nere i södern finns minnesstenar uppsatta, och troligtvis ligger han inte begravd under någon av dem.

En del uppgifter säger att han inte ens varit tjugo vid sin död, alltså bara runt sjutton då han göra sina enda kända inspelningar. I verkligheten var han tjugosju, och redan med en tioårsperiod som bluesmusiker bakom sig.

Till en början uppfattas han som en genuint lokal talang. Men han visar sig ha levt ett ständigt kringflackande liv, tjuvåkt med godståg över större delen av USA, till New York, Chicago, ända upp till Kanada, spelat för sitt uppehälle.

Han är en gäckande personlighet. Försvinner ständigt, dyker upp på nya platser under nya namn – Robert Sacks, Robert Lee, etc. – och tycks också ha ändra sitt sätt att spela alltefter alias.

”Det enda säkra tecknet på att det verkligen är Robert Johnson man är på spåren”, säger blueshistorikern Mack McCormick, ”är när man får höra talas om en bluesmusiker som bara plötsligt försvinner, ger sig av, utan att någon kan säga när eller vart.”

Det existerar inga säkra bilder av honom och till och med om hans utseende går meningarna isär. ”*He had one bad eye*”, säger en barndomsbekant. ”*Men annars såg han väl ut som folk gör mest*”. Men en av hans mångtaliga flickvänner, Willie Mae Powell, skakar skrattande på huvudet. ”*Oh my God, he was handsome! The cutest little brown thing you ever did see!*”.

I början av 1990-talet gör musikern John Hammond – son till Jack H – en resa genom Mississippi-deltat, Robert Johnsons hemtrakter, för att försöka utröna vad som egentligen hänt honom och samtidigt söka några ledtrådar till människan bakom myterna.

Och uppgifterna om att Robert Johnson blivit mördad tycks stämma, här är vittnesmålen samstämmiga. Förgiftad av en svartsjuk äkta man. Men dödsattesten säger bara lakoniskt: *No doctor.*

Bluesveteranen Dave "Honeyboy" Edwards, som spelat tillsammans med Robert Johnson under trettiotalet, säger med en axelryckning: *Man hade inte råd helt enkelt. Han fick ligga och dö ensam i en kåk inne i Greenville. Att skicka efter en läkare kostade pengar. What black folk had any money at that time?*

Inte enbart giftet blev alltså Robert Johnsons död, utan också fattigdom. Och hudfärgen.

Trots de fåtaliga inspelningar han lämnar efter sig kommer Robert Johnsons rykte att stadigt växa. Han blir en inspiratör inte bara inom bluesen. På sjuttioalet upptäcks han av en ny generation musiker. En efter en dyker hans sånger upp i nya inspelningar, med artister och grupper som Elmore James, Eric Clapton, Rolling Stones, Cream.

Lyssnar man till de tjugonio spåren från trettiotalets mitt kan man lätt förstå det inflytande han kommit att utöva. Det finns en virtuositet, en bländande elegans i hans självlärd gitarrspel som för tankarna både till klassisk spansk gitarr och flamencogitarr, samtidigt som bluesens brustna, klagande ackord ligger kvar som en sårig resonansbotten i hans musik.

Också i texterna finns en särprägel man inte kan missta sig på. Visst använder han sig av bluesens traditionella teman, vändningar, reprisar, öser ur det kollektiva arvet, men han har en förmåga att plötsligt ta ett steg ur traditionen, med ett egensinnigt bildspråk sätta sitt eget omisskännliga tumavtryck på texten.

Det är knappast speciellt vågat att se den svarta musiken – med bluesen som ett slags källåder – som USA-kulturens överlägset främsta bidrag till världskulturarvet under detta århundrade. Och någonstans i centrum av denna musiktradition, nära själva hjärtpunkten, finns de knappt trettio inspelningar där Robert Johnsons ljusa, men ändå fränt bitande stämma strömmar mot oss.

På ett av de sista spåren, inspelat i ett sommarhett Dallas en tidig söndagsmorgon i slutet av juni -37, tar han farväl med en text där han låter bluesen "falla som hagel", samtidigt som han meddelar att det är dags för honom att ge sig av – igen:

*"Gotta keep moving,
gotta keep movin.
Blues fallin down like hail,
blues fallin down like hail.*

Den nästan nonchalanta elegansen, säkerheten i framförandet och fraseringen. Säkerheten hos någon som gör det han är född till, som det tycks utan ansträngning. Som näktergalen, hos Paavo Haavikko. Den som inte kan sjunga. Den kan bara inte låta bli.

Expressen